

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Поливанюка Віталія Васильовича на тему
«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і
спорту Збройних сил України», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка»
за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність дисертаційної роботи. Довготривале успішне протистояння загарбницьким діям військам армії РФ є запорукою професіоналізму та стійкості військовослужбовців Збройних сил України, в тому числі насамперед офіцерів. Саме військово-професійна підготовленість військових фахівців, зокрема сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України є важливим завданням системи військової освіти. Вони насамперед мають бути здатними оптимально спланувати, організовувати та управляти фізичною підготовкою різних категорій військовослужбовців у військових частинах, оскільки однієї з основних складових військово-професійної готовності кожного військовослужбовця до виконання бойових завдань є їх фізична підготовленість і готовність до успішної бойової діяльності.

Дисертант вдало акцентує увагу на актуальності проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України, необхідності її дослідження. Вирішення цієї проблеми зумовлені такими суперечностями:

сучасними потребами Збройних сил України у професійно компетентних офіцерах – фахівцях із фізичної культури і спорту Збройних сил України та недостатнім рівнем забезпеченості педагогічних умов її формування у ВНЗ;

об'єктивною потребою у науково-педагогічному забезпеченні формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України та не розробленістю професійно орієнтованої моделі її формування у процесі професійної підготовки;

необхідністю цілеспрямованого методичного забезпечення формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України та недостатньою розробленістю методики її формування в процесі їх професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ.

З огляду на наведені суперечності проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України, яка обрана Віталієм Поливанюком для дослідження, є актуальною та заслуговує на схвалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Слід зазначити, що дослідження проводилось у межах науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України:

«Формування та розвиток професійної компетентності фахівців фізичної культури та спорту системи безпеки та оборони України в процесі підвищення кваліфікації» (державний реєстраційний номер 00121U111767) (роль здобувача полягає у розробленні організаційно-методичних рекомендації щодо удосконалення професійної компетентності фахівців фізичної культури і спорту системи безпеки та оборони України в процесі підвищення кваліфікації;

«Розвиток військово-прикладних навичок та стресостійкості військовослужбовців засобами кросфіту» (державний реєстраційний номер 00121U111766) (роль здобувача полягає у з'ясуванні особливостей розвитку військово-прикладних навичок та стресостійкості військовослужбовців засобами кросфіту та участі у розробці методичних рекомендацій (пропозицій) командирам (начальникам) щодо розвитку та вдосконалення військово-прикладних навичок і стресостійкості військовослужбовців засобами кросфіту у системі військово-професійної підготовки.

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету оборони України (протокол № 10 від 28.09.2020) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології при Національній академії педагогічних наук України (протокол № 3 від 30.06.2020).

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є достатньо аргументованими та обґрунтованими як у змісті дисертації, так і у висновках. У процесі оцінювання найважливіших здобутків дисертаційної праці Поливанюка Віталія Васильовича варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну. Зокрема, на такі:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України (забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ; педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти; удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; конкретизація критеріїв і показників оцінювання

сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти);

спроєктовано педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України в процесі професійної підготовки у ВВНЗ, що відтворює системний і контекстний взаємозв'язок мети, методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, змісту, методики, критеріїв і показників оцінювання її сформованості, шляхом уточнення складових і структуризації у цільово-методологічному, змістовному, суб'єктному, методичному та оцінно-результативному блоках;

удосконалено: методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; удосконалення здійснено шляхом вдосконалення, доповнення та модернізації наявних форм, методів та прийомів навчання до специфіки їх професійної підготовки та майбутньої військово-професійної діяльності як організаторів фізичної культури і спорту у військових частинах, що реалізується на всіх етапах їх професійної підготовки у ВВНЗ;

дістало подальшого розвитку поняття «професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України»; подальший розвиток полягає в конкретизації його змісту до військово-професійної діяльності як фахівця фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі.

Зазначені елементи наукової новизни є повністю обґрунтованими результатами проведеного здобувачем дослідження і мають істотне значення для галузі знань 01– Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки.

Практична значення одержаних результатів полягає в реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України шляхом упровадження основних результатів дослідження в освітній процес різних ВВНЗ.

Отримані результати дослідження можуть бути використані науково-педагогічним складом для вдосконалення процесу підготовки фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України, а за умов адаптації – у системі професійної підготовки майбутніх фахівців сил безпеки та оборони України.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету оборони України (акт № 182/35/121 від 04.10.2022), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (акт впровадження від 07.02.2023), Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт № 356 від 14.03.2023).

Обґрунтованість наукових положення, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета дослідження, використанням необхідного комплексу методів дослідження – теоретичних, емпіричних, експериментальних, статистичних, коректним статистичним обробленням результатів експериментального дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів у професійну підготовку майбутніх офіцерів. Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він є адекватним і повним для розв'язання окреслених у роботі дослідницьких завдань. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Характеристика основних положень роботи. Обґрунтованою та логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, змістовними додатками. Основний текст дисертації становить 216 сторінок тексту. У тексті вміщено 47 таблиць (4 з них займають по 1 сторінці тексту), 11 рисунків (1 з них займає 1 сторінку тексту). У списку використаних джерел 274 найменування (із них 256 кирилицею та 18 латиницею), 27 додатків викладено на 84 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 360 сторінок, що відповідає вимогам щодо дисертаційних досліджень доктора філософії.

Дисертація написана державною мовою та оформлена у вигляді рукопису.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи Віталія Поливанюка дозволив виокремити позитивні аспекти наукового дослідження, що є вагомим внеском у сучасну українську військово-педагогічну теорію і практику щодо підготовки майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту ЗС України.

У вступі вдало обґрунтовано актуальність обраної теми, коректно визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

У першому розділі дисертації – «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України як проблема професійної педагогіки» – на основі аналізу наукових джерел із педагогіки, психології, філософії обґрунтовано теоретичні основи проблеми формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців до професійної діяльності, визначено основні напрями, тенденції та передові практики системи професійної підготовки військових фахівців; визначено зміст і структуру професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і

спорту Збройних сил України до якої увійшли ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти.

Аналіз наукових джерел щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності дозволив досліднику дійти висновку, що необхідність фізичної підготовки військовослужбовців різних родів військ, різних спеціальностей і спеціалізацій, актуалізує підготовку фахівців фізичної культури і спорту для ЗС України.

У другому розділі – «Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України» – дисертантом висвітлено загальну методика дослідження щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, яка включає в себе аналітико-констатувальний, аналітико-пошуковий, дослідно-експериментальний і підсумково-впроваджувальний етапи.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти. Зокрема, такі: забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ, педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; конкретизація та уточнення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України.

Спроектвано автором модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти, яка враховує логіку, структуру, зміст та педагогічні умови формування професійної компетентності. Педагогічне моделювання дозволило всебічно дослідити вимоги до змісту формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту ЗС України. Позитивним є те, що за допомогою моделі автором спроектвано варіант освітнього процесу щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України.

Дисертантом розроблено методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти, реалізація якої відбувається в логічні три етапи – мотиваційний, пізнавально-діяльнісний і оцінно-рефлексивний. Визначено

основні організаційні форми навчання та методи формування їх професійної компетентності: мотиваційні, проблемні лекції, семінари з використанням інтерактивних методів і прийомів навчання, аналіз квазіпрофесійних ситуацій, навчальні бесіди, дискусії, ділові й імітаційні ігри тощо.

Обґрунтовано критерії оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, які охоплюють всі аспекти її прояву – аксіологічно-спонукальний, пізнавально-знаннєвий, операційно-діяльнісний, індивідуально-психічний, суб'єктний. Визначено рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України – низький, посередній, достатній і високий.

Особливої уваги заслуговує третій розділ дисертації – «Організація та результати експериментального дослідження», присвячений експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту ЗС України. Автор детально і послідовно формулює зміст, описує методику проведення формувального етапу експерименту та здійснює аналіз його результатів. Схвальним є те, що аналіз результатів експериментальної роботи дисертантом здійснено за допомогою Т-критерію Вілкоксона, що підтверджують достовірність результативності запроваджених педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України за всіма компонентами та інтегральним коефіцієнтом. Відображення розподілу учасників педагогічного експерименту за рівнями сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту ЗС України; розрахунок середньої арифметичної оцінки – для з'ясування загального рівня сформованості досліджуваної компетентності.

Усі кількісні результати дослідження статистично оброблені, їх достовірність не викликає сумніву. Отримані позитивні результати свідчать про результативність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту ЗС України.

Заслуговує на увагу те, що Віталій Васильович у своїй роботі розробив методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України.

Вважаємо за доцільне зазначити, що кожний розділ дисертаційної роботи Поливанюка В.В. має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу, у результаті об'єднання усіх розділів сформульовано цілісне та системне теоретично-практичне педагогічне дослідження, вагомість якого підтверджується використанням автором статистичних методів дослідження, що створює можливості для вирішення наукового завдання щодо формування

професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 20 наукових працях, серед яких: 1 – колективна монографія, 1 – навчальний посібник у співавторстві, 7 наукових статей (у тому числі 3 у співавторстві) – у періодичних наукових фахових педагогічних виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 1 – у зарубіжному періодичному фаховому науковому виданні, 11 (у тому числі 6 у співавторстві) – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях і семінарах.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним і завершеним науковим дослідженням важливого наукового завдання, результати якого мають суттєве значення для розвитку української педагогічної науки та практики.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації. Результати наукового дослідження Поливанюка Віталія Васильовича дають підставу вважати, що сформульовані дослідницькі завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики військово-професійної освіти.

Водночас вважаємо за необхідне висловити певні зауваження і побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації.

1. У вступі дисертації було б доцільно зазначити законодавчі документи, що стосуються реформування вищої військової освіти в умовах воєнного стану та активної інтеграції України в Європейський освітній простір та підготовки майбутніх офіцерів за стандартами НАТО, якими керувався здобувач під час роботи над дисертаційним дослідженням.

2. Представлена дисертантом у підрозділі 2.3 «Педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України» недостатньо розкриває взаємозв'язок блоків і педагогічних умов її формування в системі військової освіти взагалі та професійно-педагогічної підготовки, зокрема. Бажано було би більш детально вказати на цей зв'язок.

3. Дисертантом обґрунтовано компоненти професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України – ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-психічний і суб'єктний, серед яких суттєвим є праксеологічний. Він має дати чітке уявлення про основні напрями професійної діяльності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України. Але відповідний критерій діагностування його сформованості – операційно-діяльнісний, що містить вміння вирішувати

військово-професійні завдання, а також комунікативні та організаторські вміння, є достатньо примітивним. Наприклад, повністю «випала» управлінська діяльність майбутнього офіцера як фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України. А про актуальність управлінської компетентності досліджуваних свідчить дисертація Р. Г. Шостака, яка також захищається в інституті.

4. Третє дослідницьке завдання – «Педагогічне моделювання формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України». Але, на жаль, окремої статті з проблеми педагогічного моделювання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України не має.

5. Дисертант на сторінках 57-58 дає визначення професійна компетентність офіцера – фахівця з фізичної культури і спорту ЗС України – «...це складне інтегративне професійно важливе утворення, що є результатом професійної підготовки у ВВНЗ і проявляється у його підготовленості, здатності та готовності успішно виконувати функціональні обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі, що ґрунтується на його позитивному ставленні і схильності до цієї діяльності, мотивації, професійно важливих якостей, професійних знаннях, вміннях і навичках». Визначення коректне і повне, яке є певним здобутком дисертанта. Відповідне маємо перше дослідницьке завдання. Але такого наукового результату не маємо. Вважаю, що доцільно додати науку новизну – дістало подальшого розвитку дефініція поняття «професійна компетентність офіцера – фахівця з фізичної культури і спорту ЗС України».

6. Практична значимість дисертації зросла б, якби автор оформив матеріал підрозділу 3.4 «Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України» у навчально-методичний посібник.

Водночас, зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю дисертації та переважно мають характер рекомендацій, оскільки у дисертації розв'язані всі поставлені дисертантом дослідницькі завдання.

Представлена дисертаційна робота Поливанюка Віталія Васильовича є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки мають наукову новизну й практичну цінність.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. У цілому дисертаційна робота Поливанюка Віталія Васильовича «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і

спорту Збройних сил України» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням широкого кола наукових методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-теоретичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувача та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а також до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), а її автор – Поливанюк Віталій Васильович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

професор кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України
працівник ЗС України

Василь ЯГУПОВ

____. _____ 2023